

Den text som följer är ett obearbetat råmaterial där vi försökt att få in så mycket empiri som möjligt (även om den inte alltid ligger naturligt i texten). Intervjuerna är nästa steg i processen efter den artikel som är färdig (och bifogas i slutet av dokumentet för den som är intresserad av mer läsning), men någon analys eller tydlig linje finns ännu inte. Fokus ligger på de läroprocesser som eventuellt kan förklara punkarnas höga utbildningsnivå och höga sociala positioner. Det vi är intresserade av att diskutera och få synpunkter på är den inledande, ofärdiga, texten (textens längd beror alltså på en lång bilaga). Vi är intresserade av alla sorters utvecklingslinjer och idéer. Vi har medvetet lagt in mycket citat för att ni kanske skall kunna se saker som vi inte har sett.

Motkultur och läroprocesser

Per Dannefjord & Magnus Eriksson

Växjö universitet

Olika sociala sammanhang hålls samman på olika sätt. Sociala rörelser hålls samman av någon slags politiska eller ideologiska mål. Enskilda människor kan komma eller gå och målen kan utvecklas eller förändras, men utan mål finns det ingenting att hållas samman kring. Subkulturer är ofta inte särskilt sammanhållna alls, mer än på lokal nivå, men i den mån de hålls samman sker detta utifrån stilmässig identifikation och gemensam smak. Punkten gick delvis utanför båda dessa intuitivt rimliga kategoriseringar. Helt klart är att det fanns många stil- och smakmässiga aspekter av punken, men det var något mer än en samling människor som klädde sig på ett likartat sätt och lyssnade på samma skivor. Det går inte heller riktigt att kalla punken för en social rörelse. Punkten hade inga mål. Den mest träffande kategoriseringen är kanske att kalla punken för ”motkultur”.

”Vad man hade gemensamt? Musiken. Enkel musik som handlade om saker som berör vanligt folk och en viss politisk medvetenhet även om inte alla är kommunister och vänster. Man tycker inte om moderater, poliser, skolan. Man gör det själv och är mot. Man har ingenting att göra och då försöker man ha en samlingspunkt och det är väl rörelsen och den kan hålla på några år och sen sugts den upp av kontaktnätet.”

Punkten var helt klart ”mot”, men inte heller detta leder oss särskilt långt. Det är inte helt klart *vad* punken var mot. Motkulturer beskrivs som reaktioner. De nya vänsterrörelserna är exempelvis många gånger oklara i sina politiska mål, men det är relativt tydligt vad de är *mot*. De reagerar på konsekvenserna av en global ekonomi som styrs utom räckhåll för de medborgare som tar del av demokratiska processer. AFA och andra grupper reagerar på utvecklingen av fascistiska grupper. Om de skulle ha några mål utan sina tydliga motståndare är oklart. Skulle man fråga dåtidens punkare var de reagerade mot hade man troligen fått svaren ”Samhället”, ”Etablissemangen”, ”de vuxna”, ”att allt är så tråkigt” eller liknande. En av våra informanterna berättade, som om det var en konstig sak att säga, att ”jag hatade inte skolan”. Punkten var ”mot”, men inte på ett så pass riktat sätt att det förklarar hur den hölls samman. Det som höll samman punken var snarare en praktik och en ideologi. Ideologin var ”gör det själv” och praktiken formades därefter. Många punkare var inte ”arga” eller frustrerade överhuvudtaget. De bildade punkband därför att punken erbjöd en attityd som

gjorde det möjligt att bilda band utan att egentligen veta hur ett instrument fungerade. (ett personligt minne: en kille ville spela trummor, men förstod inte att trummornas vanligaste uppgift är att hålla takten. Han försökte slå på den trumma vars ton stämde bäst med övriga instrument. Han fick inte sparken.) Den ilska och frustration som punkbandens singlar uttryckte togs över som en del i det sammanhang man gav sig in i och det är svårt att tänka sig en sjutton-artonåring som inte hittar något att vara arg på om texterna behöver det, men det var alltså inte där de flesta började.

Punken var inte i första hand en musikform eller en ”stil”, utan ett sätt att göra saker. Därmed var en överväldigande majoritet av punkarna aktivt inblandade. Ingen av våra informanter kunde påminna sig några icke-aktiva hang-arounds överhuvudtaget. ”Det fanns inga. Hela punken gick ut på projekt. Antingen var du med i ett band eller så skulle du just bilda ett, testa på bas i ett band, eller så la du av och började skriva eller fotografera istället. Det fanns inga passiva.” Aktiviteten befann sig hela tiden i ett socialt sammanhang även om detta kunde vara lokalt. De göteborgspunkare vi hittills pratat med kunde inte påminna sig något direkt nationellt samarbete, men de motsäger delvis sig själva eftersom banden åkte landet runt och gjorde spelningar arrangerade av andra punkare. Man träffades och hade utbyte, även om det inte fanns några organiserade samarbeten att tala om. Bristen på organiserade samarbeten kan delvis förklaras av att det fanns ganska lite organisation överhuvudtaget. ”Göteborgspunken hade behövt en entreprenör för att ordna ett skivbolag eller ett spelställe. Det fanns ingen som tog vara på intresset.” På andra ställen i landet bildades skivbolag, men i Göteborg inskränkte sig organiseringen till Garageligan, en förening som enbart ägnade sig åt att arrangera spelningar på olika ställen. ”Man behövde en förening för att få hyra en lokal.” Å andra sidan verkar Göteborg ha haft ett tätare nätverk än många andra ställen i landet. I princip alla band i staden var medlemmar och några fraktioner eller grupperingar förefaller inte ha varit särskilt starka eller viktiga. Vi har alltså ett starkt integrerat sammanhang, utan egentliga mål förutom den praktik som i princip gick ut på att låta medlemmarna höras så mycket som möjligt. Hos vissa fanns det mer uttalat politiska mål: ”Vi spelade i förorten för att låta ungarna där få ta del av musiken.” Det fanns alltså inslag av aktiv kulturpolitik, men vi tolkar inte detta som något övergripande syfte hos hela gruppen eller föreningen. Det fanns inga krav på att vara politisk i det avseendet.

Läroprocesser

I ett sammanhang där man gör saker lär man sig saker. Vi tänker än så länge inte lämna vardagsspråket när vi diskuterar läroprocesser, utan stanna vid denna ”definition”. Däremot finns det anledning att dela upp begreppet i två delar. Dels har vi generella, abstrakta läroprocesser, dvs. en allmän inställning eller attityd som genomsyrar hela gruppen; dels har vi de konkreta, individuella läroprocesserna som är direkt användbara kunskaper som på olika sätt påverkar den framtida karriären, eller kan inlösas i en anställning eller utbildning.

Generella läroprocesser

Informanterna beskriver mötet med punken som upptäckten av musiken. Det var inte frågan om ett socialt sammanhang som gav upphov till en attityd eller en ideologi vilken i sin tur ledde till musik. Allting började med musiken. Det var emellertid inte en bestämd genre som lockade, utan ”det där kan ju jag göra”. De band vi pratat med lät inte särskilt lika. Där finns pop, reggae, ”pubrock” och mer experimentell konstmusik. En av informanterna tyckte att punken var över när punkarna hade tuppkam och krävde att musiken skulle låta ”punk”. Den sammanhållna musikstil som vi tenderar att se som punk idag, var bara ett sätt att spela punk då. När vi frågade om informanterna såg någon motsvarighet till punken idag var det musik alla exempel handlade om. Punken handlade påtagligt om musik och inte om politik eller

ideologi eller ens om ett socialt sammanhang. ”Det handlade om musiken. Politiken kom ändå i andra hand. Jag hörde på radio eller läste i Melody Maker. Och då fattade jag med en gång att detta var min musik” Det sociala sammanhanget kom senare. I Göteborg fanns det en skivaffär ”Dolores records” som var den enda som importerade punkskivor. Rykten gick bland de intresserade och det var där man träffades, skapade en ”grupp” runt det gemensamma intresset och mötte dem man bildade band med. Den fras som närmast blivit en klyscha: ”Jag förstod att det där kunde jag göra själv” är väldigt närvarande i informanternas minne av hur det började. Alla var aktivt musikintresserade redan före punken och några spelade redan i band, men punken verkade erbjuda något attraktivt bara genom hur den lät på radion. Musikintresset ledde till engelska musiktidningar där attityden, utseendet och ideologin fanns beskriven och bland de yngre punkarna accepterades detta som en naturlig del av den musik man redan tagit till sig. Det första som skedde var bland annat att man klippte av sig håret.

- Hur blev man punkare?
- Det är intressant. Det fanns dom som diskuterade äkta punk. Det fanns de som kom med i bandet senare och det fick man inte eftersom de inte var äkta punkare. De var inte med redan 1977, men även jag klippte mig eftersom det inte fanns nån som var korthårig om man inte var sjuk. Det var helt omöjligt att vara korthårig. Jag var fruktansvärt långhårig. Allt tog jag bort.
- Vad sa folk?
- Är du dum i huvet. Ska ni kräkas nu?
- Föräldrarna?
- De grät. Morsan grät.
- För att du var punkare?
- Nä. För att jag hade kort hår. Först gick jag ju till Dolores som långhårig. Jag hade ju bara en säkerhetsnål eller nånting de första gångerna och sen när man skulle gå på spelning tog man en vit T-shirt och skrev på ”jag hatar prog” eller nåt. Jag hade en kavaj som jag vände ut och in och så skrev jag ”We are real we are punks” för det hade jag sett på nån bild på publiken när Damned spelade och det var ju så det var. Man köpte ju inte punkkläder för det fanns ju inte. På vasagatan fanns det en hundbutik och de började köpa hundhalsband och hade på sig och till slut var man tvungen att visa bevis på att man hade hund för att få köpa hundhalsband...

Även om politiken inte uttrycktes kollektivt på andra sätt än ”låt oss göra det vi vill” fanns det en ideologi som verkar ha omfattats av punkarna i hela landet. Det gick inte riktigt att vara punkare, under de första åren, utan att göra någonting.

- Det fanns inga hangarounds. Alla gjorde nåt. Jag tror det i alla fall. Eller också har man glömt bort dem. Men även om de var hangarounds så spelade de i band. Det fanns inte en punkare som inte hade ett band.

Motståndet mot föräldrar, skola och ”samhället” gjorde det problematiskt att ta hjälp av någon. På vissa håll samarbetade man från början med progarna, men i Göteborg fanns det inledningsvis en stark motsättning där. ”Jag skulle vilja veta vad sådana som Lars Aldman och Tommy Rander säger idag. Då ville de krossa punken, men det var ju vi som vann.” Det som skulle göras gjorde man själv. Det var en konsekvens av den position man intog, samtidigt som det fanns en klar influens från den engelska punken där DIY (do it yourself) var ett slagord. I Sverige, och Göteborg gick man längre än i England. Inget göteborgspunkband gav ut några skivor på etablerade skivbolag förrän Attentat gav ut sin första LP på Transmission (F.D Nacksving), ett bolag som utgick ifrån proggen, men måste betraktas som oberoende.

En ideologi som är så starkt sammankopplad med praktiker, där de resurser som finns knyts till praktikerna, tenderar att bli ett med praktikerna. Dvs. även om praktikerna betraktas som medel för att uppnå yttre mål kommer praktikerna att styra verksamheten utan egentlig hänsyn till målen. Inom punken var praktikerna målet. Hela engagemanget handlade om att göra

saker. ”Det viktigaste jag lärde mig var att göra ... *just do it*. Det har jag tagit med mig till mitt nuvarande yrke [i reklambranschen].” Denna praktik-ideologi har haft påtaglig betydelse för samtliga informanter. På frågan om punken har betydelse för deras nuvarande yrkesutövning eller utbildning säger de exempelvis:

- Det är självklart. Hela det här do it yourself. Har man gjort allting själv, fixat ihop alla de här turnéerna och sånt själv så kan man ju egentligen allting på nåt sätt och man känner igen det och man tycker att det är så kul att höra det på en föreläsning. 'Så här fungerar det-ja, just det så är det' ungefär så. Det är ju skitkul.

Detta gäller inom olika yrkessammanhang. De menar dels att de fått jobb tack vare inställningen att man kan göra vad som hest. Därmed står yrkesvägar öppna som strukturellt inte är förväntade.

- Man har ju den här självsäkerheten som förklarar det. Man mötte mostånd, höll huvudet högt och gick rakryggad. Och sen om man har avdramatiserat det här att stå på scen så är ju inget farligt längre.
- Man behövde inte kunna spela. Jante fanns ju och punken tog bort det. Hade punken inte funnits hade X aldrig ringt kommunen och frågat om man kunde hyra en lokal att arrangera spelningar i. Han hade inte vågat det. Punken gav självförtroende att prova saker. Mycket blev kanske inte gjort, men det fanns inget före att mäta mot och så blev det som det blev. Vissa saker... jag fattar inte hur vi kunde genomföra det... Slottskogsfestivalen. Det var ju stora band och bra arrangerat. Jag fattar inte hur vi gjorde. Vi fattade ju ingenting.

Konkreta läroprocesser

Förutom punkens allmänt öppnande lärdomar verkar praktiken ha lett till konkreta kunskaper och insikter som det har gått att inlösa i yrken. Endast en av informanterna har idag ett musikrelaterat yrke. Detta går att enkelt knyta till punken eftersom yrket kräver kunskaper i musikutövande som han inte hade haft annars. Av de övriga har alla utom en yrken inom kultursektorn i bred mening och det är bara en vars yrkesval inte kan knytas till punken på något sätt. Han hade påbörjat utbildningen redan före 1978. En berättelse kommer från en informant som idag arbetar som datatekniker.

- var det självklart att börja plugga?
- Nej det var det inte. Man fick ju hanka sig fram på olika jobb. Så blev jag arbetslös och då tyckte arbetsförmedlingen att jag skulle läsa systemering och programmering. Jaja det gör jag och så fastnade jag i det där och gled in på den banan. Det var en komvuxutbildning. Sen har jag gått lite andra utbildningar därefter. Olika mediakurser och sånt.
- Var det ett intresse redan innan?
- Ja, jag hade aldrig hållit på med programmering, men jag köpte faktiskt en dator redan 86 för att göra musik på. Jag var en pionjär där. Så jag hade ett intresse för datorer, men jag hade aldrig hållit på med programmering. Jag var en ren användare

- Det [här jobbet] är ju musik. Det fick jag ju för att jag kunde spela och så.
- Du lär ungar att spela...?
- Nej jag är mer administratör trots allt. Fast jag hade inte kunnat vara administratör om jag inte hade vetat alla turer om hur ett band fungerar. Jag fixar förstärkare och jag vet skillnaden mellan en canon och en telekabel. De andra på studieförbundet vet ingenting. De behöver nån som kan mer, men jag är ändå byråkrat.

Vi kan här se exempel på såväl generella som konkreta läroprocesser. Viljan att göra nya saker, att pröva och utveckla dem på egen hand är uppenbar. Dessutom verkar inställningen att allt är möjligt och att det inte finns några direkta hinder när man väl fått för sig något vara

högst närvarande. De konkreta läroprocesserna är nästan komiska i sin tydliga linje från punken till nuvarande yrke.

H arbetade som sjukhusvaktmästare under 12 år. Det var ett bra jobb eftersom det inte inkräktade på musiken, H säger: det var ju egentligen bandet jag höll på med” (45 min). 1982 fick H det han benämner som: ”nån slags måste läsa vidare spader”. Han sökte in och antogs genom 25:4 regeln till Journalisthögskolan, men hoppade av efter två terminer. Anledningen till det förklarar H med att den tredje terminen var en praktiktermin. Eftersom H inte hade barn innebar det att han hade hamnat på vischan, och det hade inneburit ett stopp för spelandet. Därför hoppade han av.

Anledningen till att han valde att läsa på journalisthögskolan vet han inte riktigt. Det var aldrig en dröm på något sätt.

Bandet fortsatte spela två år till innan de lade av. H fick barn -85. Han jobbade mycket skift och var hemma med barnen en hel del. Nånstans under den perioden får han möjlighet att börja skriva för en tidning som hette Showtime och som var en gratistidning som delades ut i musik- och instrumentaffärer. Det var en föregångare till Musikermagasinet. H skrev några skivrecensioner och sen ”snowbolade” det därifrån som H uttrycker det. (46 min). När jag frågar hur det gick till när han började skriva för tidningen berättar H att han av en händelse följt med en kompis som han skulle köpa en gitarr av upp på Showtimes redaktion: ”Så stod jag där på redaktionen medans han talade med chefredaktören, så stod jag där och tittade och så såg jag en hög skivor på en hylla, och där ligger en Joe Jackson platta som heter Body and soul, uppföljaren till en skiva jag älskade. Så då hör jag mig själv säga rakt ut i luften; den där skivan skulle jag vilja recensera. Och då råkade det vara tyst där ett ögonblick så han hörde det (chefredaktören) så han sa; jamen ta den då och gör det då”. (46 min) Sista året innan bytte namn till MM skrev H som han själv uppger ”halva tidningen, jag testade instrument och jag skrev artiklar, testade instrument”. Allt detta gjorde han på som frilansande journalist på fritiden parallellt med arbetet som sjukhusvaktmästare. Sen ombildades tidningen -86 och han fortsatte ytterligare några år. Så ringde chefredaktören -89 och frågade om H kunde börja arbeta på redaktionen. H fick erbjudande om att bli andreredaktör och fick ansvar för den tekniska biten av tidningen, med tester och så. Men chefredaktören undrade samtidigt om H kunde skriva annonser och om han kunde copy, H visste ju inte riktigt va det innebar men svarade: ”Ja för fan” (48.17). Två veckor efter det skrev H sin första annons för en synthgitarr.

1991 fick han sitt första jobb på en reklambyrå som bland annat ägdes av S. Men enligt H var det inte S som fixade arbetet, han hade blivit rekommenderad av en oberoende källa. (48.59). Sedan dess har H arbetat som copywriter och frilansat.

På frågan om hur det var möjligt att för honom att göra såna saker så säger H: jag har haft en jävla hjälp av min scenvana min lust att stå på scen. Jag menar jag presenterar saker för kunder. Plus att det är fruktansvärt skönt att klara av ställa sig upp bli tittad på och tycka till och med njuta av det. Jag har haft en jävla nytta av det många gånger”. (52.00) Han talar också om en *kreativ självständighet* som kommer från punken som han burit med sig.

På frågan om något hade blivit annorlunda om han inte spelat punk under denna period så svarar H att det säkert hade blivit det för: ”Det är så mycket människor jag träffat, så många skeenden som jag varit med i, och det sättet jag spelade på. Nu menar jag inte musiken utan den nivån vi nådde och de plan vi var på de miljöer vi rörde oss i, de var ju helt styrda av punken, den tiden och den händelseutvecklingen och de sammanhangen. För vad hade jag gjort om jag hade börjat spela tio år efteråt, då hade jag kanske stått på en krog och lirat covers kanske? Just fördelen att vara automatiskt uppmärksam för att man ingår i ett intressant sammanhang, visst har det hjälpt oss allihopa, givetvis, vi var ju ”hot news”. Det ju... Vecko-revyn skrev ju om oss.

Jag gör en utläggning om att det inte behöves nån formell utbildning för att arbeta inom exempelvis reklambranschen, och H fortsätter: ”Men hur fan blir man duktig, man får ju börja ställa sig på scen då även om man inte kan spela riktigt och det gjorde vi ju. Det gjorde vi ju redan innan punken, ganska frimodigt. Det är väl en ganska basic rock ’n roll attityd liksom”(55.30)

T: Engelska kunskaper skaffade sig T genom musiken och då i första hand genom engelsk 60-talsmusik (och plastmodeller), vilket senare kom att påverka yrkesval etc.

Genom musiktidningar och resor till London kom T tidigt i kontakt med den engelska punkscenen. Velvet Underground, Television, Patti Smith var band som han tidigt intresserade sig för och gillade. T hade alltså tidigt ett genuint musikintresse. Att T blev intresserad av punk förklarar han med att det påminde mer än 60-talsrocken än den pretentiösa musik som var populär då, han förklarar punken som: ”en ny form av rock’n roll, som om nån spelade i rummet jämte, det som är verkligen viktigt, det kommer med, bara det väsentliga, skala av allt onödigt, less is more”.

Men det handlade också om att ha kul, T uttrycker att: ”Sverige var så jävla tråkigt under 70-talet”. T menar att punken var mot: ”mot det tråkiga i proggen, mot det pretentiösa i symfonirocken, en sund upprorsgrej”. T bildade tillsammans med !!!! bandet 1975. Bandet hamnade mitt i punkens första våg. Även om bandet tog intryck av punken menar T att de inte kände sig som punkare. De hade alla jobb, de hade: ”vanliga jobb, sociala relationer” som innebar att aldrig riktigt kände sig som punkare.

För T var den kreativa processen det viktiga med att spela i band. Det handlade inte så mycket om att stå på scen utan att skriva låtar, att arrangera. Låttexter var något som intresserade T.

En kort tid efter att bandet la ner sin verksamhet fann T ingen anledning att arbeta kvar som vaktmästare. T menar att: ”Vakten var toppen när jag spelade, men det var en återvändsgränd, man kan ju inte gå där hela livet”. T hade alltså inte reflekterat över sin arbetssituation förrän bandet lades ner. Det beror på att de arbetstider (treskift) som T hade passade bra ihop med att spela i band, inte minst med turnéer etc. (Bandets splittring som början på klassresan) Under den här perioden (-85) träffade T dessutom sin blivande fru som hade barn sedan tidigare, vilket även det fick T att omvärdera sitt liv.

Utifrån sina goda engelskakunskaper (förvärvade till stor del genom musiken) (hade 5:a i betyg i engelska och svenska) så sökte T in på Gymnasieläroprogrammet men kom inte in. Däremot kom han in på sitt andrahandsval vilket var journalistutbildningen. Anledningen till att T sökte in på journalistutbildningen förklarar han enligt följande: ”Det beror helt och hållet på att jag spelat i band kan jag säga. För det handlar om att skriva. Jag hade en känsla för texter och så, att kunna hitta...hur man uttrycker sig i skrift och så. Då kan jag väl bli journalist då, och samhällsintresse har jag...”

När T var klar med utbildningen kom han snabbt in i vikariesvängen men jobbade väldigt lite med journalistik. Han kom snabbt in på informationsfrågor och trivdes med det. Han har arbetat som informatör sedan dess på en rad olika arbetsplatser. Han menar att han haft en oerhört stor nytta av de idéer som fans inom punken i sitt yrke. Det gäller speciellt: ”Det här med ”gör det själv”, ”krångla inte till det” och att ha spelat i ett band. De sakerna tillsammans har betytt väldigt mycket för hur jag utövar mitt yrke. Väldigt mycket med att ”mindre är mer”, ”less is more”.

T menar att det i informatörsjobbet gäller att vara slagkraftig, det gäller att ta fram det viktiga, det är som att skriva en låttext, vad vill jag säga med den. T utvecklar: ”Det handlar om att ta fram ett budskap, man har ju för fan inte tid med skitsnack. Och skitsnack finns det mycket i kommunal förvaltning”.

T beskriver att musiken haft stor betydelse, men den har också fungerat begränsande eller åtminstone försenande för yrkeskarriären. Detta går igen hos fler informanter:

J: Jag slarvade bort...tiden mellan [första bandets] slut det var ju 84-85, men det gick ju ett år och jag hann tänka rätt mycket och jag startade en massa andra löjliga band istället för att kamma mig och gå på universitetet där. Det är ett stort misstag som jag har insett så jag slösade kanske fyra fem år till på att förlänga min musiker och tonårstid. Sen kom jag på att jag skulle plugga. Det är ett misstag att inte göra det tidigare.

M:

- Var ambitionen att bli popstjärna
- Ja, ganska länge men jag insåg i slutet av åttiotalet att det inte skulle bli något så då började jag plugga istället

Punk, klass och karriär

Magnus Eriksson & Per Dannefjord

Växjö universitet

Under slutet av 1970-talet gjorde sig punken synlig i Sverige som musikstil, klädstil och uttryck i största allmänhet. Punken var inte ny utan hämtades, som så mycket annan ungdomskultur, från England och USA, men runt 1978 hände något kvalitativt nytt för svenska förhållanden. Till skillnad från tidigare ungdomskulturer var punken politisk, men utan några politiska mål; och stilmedveten, men på ett öppet provokativt sätt.

1977 handlade det inte om antirasism eller antikommersialism utan om en ren anti-kultur. Anti allt som varit. Anti allt som var gammalt. ”Summer of hate” var ett svar på peacemärken, blommor och ”Summer of love”. (”Marita” i Carlsson, Johansson, Wickholm 2004: 13)

För vuxengenerationen och för andra ungdomsgrupper var punken inte bara svår att kategorisera utan också högljudd, skrämig och till synes utan mål och mening. Vi vågar påstå att det är sällsynt med ungdomsrörelser som är så sammanhållna som punken samtidigt som de är svåra att förstå och kategorisera. Den vänsterrörelse som utvecklades till politiska partier och en utbredd musikrörelse var förvisso inte alltid enig, men det fanns politiska mål och ideal som gick att förstå även om man inte höll med om dem. Mods och raggare hade kanske inga direkta mål, men de var kategoriserbara och relativt begripliga i fråga om kläder och musik. Punken var oljud, trasiga kläder, säkerhetsnålar i kinderna och en attityd som mer handlade om att ”skita i allt” än att uttrycka några mål som gick att antingen bemöta eller bejaka. Punkens nihilistiska ideal bidrog till att skapa associationer till droger, våld och fascism. Kort sagt: punken upprörde, skrämde och fascinerade. Åsikterna om punken gick isär, men få som kom i kontakt med punken lämnades oberörda. Ur detta har en mängd ”sanningar” skapats: Punkarna kan inte spela, punkarna är knarkare, punken är bara ett mode, punkarna är vilsna ungdomar med dystra framtidsutsikter, punkarna är våldsamma, med mera. Expressen beskrev en 14 årig punkare:

Taktiskt politiskt är han dödsklantig. Han håller på invandrare, på arbetare, på kvinnor. Men invandrarna kommer inte runt läderjackan, arbetarna tycker han luktar knegarföakt, kvinnorna hakar upp sig på kedjorna och nålarna. Peter blir betraktad som rasist, fascist, manschauvinist, när det är precis tvärtom. Det är samma sak i plugget. Där finns andra som också emot betygen, men de ljar sig inte med honom. Han kallar dem borgare.

(WWW. Punktjafs.com)

Vissa av dessa ”sanningar” var mer sanna än andra, andra blev sanna med tiden – kanske som ett resultat av den stämpling punkarna blev föremål för – och mycket är naturligtvis en tolkningsfråga. Få i punkens samtid ägnade särskilt mycket energi åt att få substans i tolkningarna. När en ungdomsgrupp blir föremål för denna typ av associationer är det vanligen två förhållningssätt som följer beroende på hur gruppen betraktas. Antingen tänker man att ”det kommer att gå åt helvete för allihop!” eller så intar man attityden att ”det är en ungdomsrevolt som går över efter ett tag”. Ungdomskulturen betraktas antingen som något negativt som vi helst skall skydda ungdomarna mot eller som något naturligt som i princip alla går igenom utan att det lämnar några särskilda spår.

Det är tragiskt att se alla de här trenderna sammanstråla i en liten tjej på tunnelbanan mellan Ropsten och T-Centralen. Jag önskar att alla som sticker nålar genom kinden kunde fatta att de inte alls protesterar. Utan att de är offer och reklampelare för kommersiella intressen långt, långt över deras huvuden. Det är ingen protest. Men det är ett allvarligt symptom på hur det här samhället lämnar de unga i sticket och lämnar dem åt den kommersiella världen att invadera deras kroppar och tankar.” (Maria-Pia Boethius i Söndags-Expressen 22 maj 1977 citerat från WWW. Punktjafs.com)

Många av de gamla punkarna har idag också bilden av punken som något som var kul under några år, men som tillhörde en period i ungdomen och som inte har haft någon särskild betydelse senare i livet.

Minnets av punken

Det finns anledning att säga några saker om hur minnet av punken skildras. Bilden av punken har under de trettio år som gått, förändrats påtagligt. Ett tydligt exempel på detta är framställningen av punkarnas utseende. När vi diskuterar punk idag går associationerna gärna till en person med kängor, skinnjacka med nitar, och tuppkam. I verkligheten var det knappast någon som hade tuppkam 1978, tuppkammen kom senare och har i princip ingenting med den första generationens punkare att göra. Punken har ju levt vidare och utvecklats vilket ibland kan göra det svårt att veta vilken tid våra minnen egentligen handlar om.¹ För att det skall bli något tydligare vad vi diskuterar är det några saker vi vill slå fast, där vi misstänker att mångas minnen påverkats för mycket av punkens senare historia.

¹ Det går att ha olika åsikter om i vilken mån punken är död eller levande, vad som är ”riktig” punkt etc. Helt klart är att det finns människor födda långt efter 1982 som kallar sig punkare och som själva ser en rak linje från 1977 till den kultur de företräder.

De flesta av punkarna såg inte ut på ett sätt som vi idag förknippar med punk. Det tog tid innan den uniform vi tänker på idag etablerades. Ser vi bilder på den första generationens punkare idag ser de ganska städade ut. Några få tog ut svängarna med smink och säkerhetsnålar, men den genomsnittlige punkaren hade idag (med reservation för övergripande modeförändringar) överhuvudtaget inte avvikit från ungdomar i allmänhet. Den vanligaste klädseln var ett par slitna jeans och en T-shirt. Det många markerar som ett avgörande steg var att de klippte av sig håret. 1970-talet var långhårigt, vilket för punkarna förknippades med progg och hippies, och detta ville punkarna markera avstånd ifrån.

Sedan började min uniformering, vilket jag naturligtvis gjorde en stor affär av i skolan. På en konst- och bildlektion la jag mig en dag på rygg på ett bord och sa att ”nu ska jag göra konst” och klippte av mig håret. Till lärarens stora ilska. Jag ansågs vara lite underlig redan innan så det var nog inte så konstigt, men det var en stor grej. (”Aldo Morot” i Carlsson, JoHson, Wickholm 2004: 13)

Samtidigt måste det sägas att punkarna då var *mer* provokativa och avvikande än vi kanske tänker oss idag. I media och i vuxengenerationen uppfattades punken som hotfull på riktigt. SVT presenterade nyheter om det sk ”punkmordet”.² Punkarna fick vänja sig vid att fly från raggare och andra grupper för att inte bli misshandlade. Aftonbladet citerade en raggare i maj 1977: ”Tre spänn för varje utsliten säkerhetsnål och fem spänn om något av kinden följer med”. (Carlsson, JoHson, Wickholm 2004: 16) I takt med att punken blev mer musik- och klädstil och mindre motkulturell rörelse har minnet av detta sjunkit undan. Samma sak kan sägas om musiken. Mycket av det som då kallades punk låter närmast mjukt och trevligt idag.³ Det är i många fall svårt att förstå vad som var så upprörande, eller ens ovanligt, men på samma sätt som med den yttre stilen ansågs musiken värre än vad vi kanske minns. Skälet till det är troligen att det efter den tidiga punken har kommit mängder av musik som är så mycket våldsammare, skrämigare och konstigare att det idag knappt går att förstå hur punkbandens relativt traditionella rockmusik kunde vara så upprörande. En annan förklaring är den sociala dynamik som finns mellan en etablerad grupp och de som avviker från de etablerades normer. En avvikargrupp associeras av de etablerade med sin ”sämsta” minoritet (Elias 1999). Vi definierar inte avvikare med de genomsnittliga representanterna, utan med de värsta. Det innebär att de punkare som avvek mest kom att definiera hela gruppen och helt

² I februari 1981 knivmördades en person utanför en tunnelbanestation i Stockholm. Gärningsmannen ingick i punkkretsarna och händelsen döptes till ”punkmordet” och blev bland annat centralt för en film av Staffan Hildebrand, som typiskt nog handlade om sociala problem, sysslöshet och droger.

³ Band och artister som Elvis Costello, Dag Vag, Tant Strul och Talking Heads skulle idag inte kallas punk med utgångspunkt i hur det låter. Då var de en självklar del av punken.

klart är att det fanns punkare som levde upp till den bild som skapades av dem. Det gällde inte alla och inte ens någon majoritet, men det är den bilden som kom att gälla i delar av media och vuxengenerationen.

Projektets utgångspunkter

Punken har på olika sätt satt sig i det kollektiva medvetandet och olika generationer har olika bilder av vad punken är för något. Vi kommer i vår framställning att stanna vid den första generationens punkare, dvs. de som var aktiva mellan 1978 och 1982. Det krävs omfattande studier för att undersöka de förändringar som punken har genomgått och det finns anledning att anta att såväl punkens betydelse som dess sociala sammansättning förändrats. Den första generationens punk uppvisar i sig så många sociala och kulturella egenheter att det finns anledning att undersöka hur den påverkade de inblandade. Vilka var punkarna? Vad gör de nu? Hade punken någon betydelse för dem? I samband med ett bokprojekt har det gjorts en kartläggning av den svenska punken mellan 1978 och 1982.⁴ Alla svenska punkband som gav ut någonting på skiva under den aktuella perioden har kontaktats och vi har fått e-postadresser till dessa. Vi skickade en elektronisk enkät till 284 av punkarna och har fått 175 svar.⁵ Dessa svar ger oss fakta om vilka punkarna var och vad de gör idag och vi kan utan vidare säga att båda de ovan presenterade bilderna är felaktiga eller åtminstone ofullständiga. Det går inte att säga att det slutade illa för punkarna och de verkar inte heller vara opåverkade av punken.

Punkarnas sociala bakgrund

Inom populärkulturen är det vanligt att utgå ifrån att nya eller avantgardistiska uttrycksformer kommer från ”gatan”, dvs. från de folkliga klasserna. Nya konstnärliga former är ett uttryck för ett utanförskap orsakat av mer eller mindre svåra sociala förhållanden. De aktiva själva gör i allmänhet ingenting för att förändra den uppfattningen. Myten om den fattige, lidande konstnären som talar utifrån ett *underdog*-perspektiv är stark (se bl a Becker 1982; Zolberg 1990; Bourdieu 1996). Liknande idéer finns inom radikala politiska rörelser där man kanske inte tror att medlemmarna kommer ifrån arbetarklassen, men där det definitivt är en merit att göra det. Arbetarklassen, eller andra socialt underordnade grupper uppfattas som ett slags

⁴ Vi kan inte nog tacka Peter Kagerland och Mats Jönsson, redaktörerna för den kommande boken, för det enorma detektivarbete de har lagt ner för att leta upp alla gamla punkare. Utan deras arbete och nätverk hade vår studie inte varit möjlig att genomföra överhuvudtaget.

⁵ Definitionen av punk är helt avgörande för populationen och kan kritiseras. Den är inte gjord på något vetenskapligt sätt, utan bygger på en bedömning av hur musiken lät och uppfattades i sin samtid. Vår bestämda uppfattning är att en annan bedömare kanske hade lagt till eller plockat bort några band, men knappast på något sätt som haft avgörande betydelse för populationens sammansättning. Punken var så pass avgränsad både socialt och kulturellt att några större avvikelser inte är möjliga utan att lämna begreppets vardagspråkliga innebörder.

ideal för såväl ”autentiska” uttryck, som för politiska idéer.⁶ Vi vet att detta vanligen är fel. De uttryck som intar ett underifrånperspektiv och som kommer att anses nya eller avantgardistiska kommer vanligen från medelklassen medan arbetarklassen traditionellt föredrar det som lite slarvigt kan kallas ”konventionella kulturuttryck”. Punknen är inget undantag. Vi kan konstatera att punknen inte var någon arbetarklassrörelse. Detta är kanske inte särskilt förvånande, men trots allt intressant. 20% av punkarna har föräldrar i arbetarklassen medan 29% har föräldrar som är högre tjänstemän. Arbetarklassen utgör en relativt stor minoritetsgrupp, vilket kommer att visa sig intressant längre fram. Den etablerade medelklassen (tjänstemän på mellannivå + högre tjänstemän) utgör mer än hälften, och är den dominerande gruppen. Punkarna är socialt sett en kombination av en folklig klass (arbetare + lägre tjänstemän) och en etablerad medelklass.

Tabell 1: Social bakgrund (%)	Punkare
Arbetare	20
Lägre tjänstemän	20
Tjänstemän på mellannivå	23
Högre tjänstemän	29
Företagare /lantbrukare	9
n=173	100%

Vi har alltså en ungdomskultur där majoriteten kom från de etablerade klasserna och där det ingick i uttrycket att ta avstånd från allt etablerat. Om punknen hade en negativ påverkan, eller ingen påverkan alls, på dessa människor borde detta vara ganska enkelt att se om vi studerar vad de gör idag. Vi borde då hitta en fallande eller möjligen stabil social statusutveckling hos punkarna. Vi har också en stor minoritet från arbetarklassen som enligt vad vi vet om klassreproduktion borde ha lägre sociala positioner än genomsnittet. Här kommer emellertid vår vardagsförståelse på skam.

Punkarnas klassposition och utbildningsnivå

Statistiken visar att punkarna, oavsett bakgrund, har högre sociala positioner än genomsnittet för motsvarande åldersgrupp i hela landet. Det mest anmärkningsvärda resultatet är att mer än 4 av 10 punkare (totalt) idag intar högre tjänstemannapositioner medan knappt 2 av 10 män i riket i övrigt gör detsamma.

⁶ ”Vi som hade proletär bakgrund var attraktiva för vänstern då. Det var inte som i slutet av 60-talet då vi mer betraktades som lite dumma. Nu hade det blivit modernt att vara lite dum, trög och obildad.” (Lundberg 1993: 116)

Tabell 2: Social bakgrund mot nuvarande social position (%)	Social bakgrund						
	Punkare						Män 30-49 år Sverige
Position idag	arbetare	lägre tjänsteman	tjänsteman mellannivå	Högre tjänsteman	företagare	Totalt	Totalt
Arbetare	28	15	11	7	23	15	39
Lägre tjänstemän	0	3	8	17	8	8	10
Tjänstemän på mellannivå	31	30	46	15	8	28	19
Högre tjänstemän	34	46	24	52	46	40	18
Företagare /lantbrukare	6	6	11	8	15	8	15
	100% (n=32)	100% (n=33)	100% (n=37)	100% (n=46)	100% (n=13)	100% (n=161)	100%

Vi har vidare en population med osedvanligt hög utbildningsnivå. En population med högstatusbakgrund tenderar att utbilda sig i högre grad än genomsnittet. Det finns emellertid en komplikation som gör siffrorna både intressantare och mer svårtolkade. Oavsett social bakgrund är utbildningsnivån inom populationen hög. De grupper av punkare vars föräldrar är arbetare, lägre tjänstemän, tjänstemän på mellannivå eller företagare har alla minst 44% högskoleutbildade. 70% av de punkare med föräldrar som är högre tjänstemän är högskoleutbildade. Det är mindre förvånande än att 52% av de med föräldrar från arbetarklassen är högskoleutbildade. Om vi betänker att samma åldersgrupp i riket sammantaget ligger på 30% är siffrorna uppseendeväckande. Punkarna är en osedvanligt välutbildad grupp oavsett social bakgrund och detta faktum efterfrågar någon typ av förklaring.⁷

Tabell 3: Social bakgrund mot högsta utbildning (%)	Social bakgrund						
	Punkare						Män 40-49 år Sverige
Utbildning	arbetare	lägre tjänsteman	tjänsteman mellannivå	Högre tjänsteman	företagare	Totalt	Totalt
Grundskola	13	6	6	4	7	6	18
Gymnasium 2 år	23	25	16	15	20	19	40
Gymnasium 3 år	13	25	27	11	7	17	12
Högskola mindre än 3 år	10	16	19	26	33	20	15
Högskola minst 3 år	42	28	32	45	33	37	15
	100% (n=31)	100% (n=32)	100% (n=37)	100% (n=47)	100% (n=15)	100% (n=162)	100%

Problemdiskussion

Vi kan konstatera att den kategori punkare som var mest engagerade och involverade, dvs. de som spelade och gjorde skivor, knappast har farit illa av sitt engagemang, åtminstone inte i

⁷ I den fortsatta framställningen utgår vi från följande sociala kategorier: folklig bakgrund (arbetare + lägre tjänstemän), etablerad medelklass (tjänstemän på mellannivå + högre tjänstemän) samt företagare/lantbrukare

strukturellt hänseende. Det trodde vi inte heller, men för den som möjligen oroade sig är detta faktum värt att slå fast.⁸ Vi kan också problematisera påståendet att punken var en fas som skulle lämna de inblandade opåverkade. Vi vet att personer med bakgrund i de etablerade klasserna normalt genomgår högre utbildning oftare än personer från de folkliga klasserna (Högskoleverkets årsrapport 2006:39R) Så är det också i vårt material, men även punkarna från arbetarklassen har utbildat sig mer än riksgenomsnittet. Den höga utbildningsnivån är i sig i behov av förklaring samtidigt som den är en delförklaring till de oväntat höga sociala positionerna. Att det bara är en delförklaring beror på att även de punkare som inte utbildat sig har högre sociala positioner än genomsnittet. Det är alltså inte bara utbildningsfrågan som är intressant. Yrkesval och karriärer, oberoende av utbildning, uppvisar också avvikelser i relation till riksgenomsnittet. Även de punkare som inte utbildat sig har alltså ”bättre” jobb än genomsnittet. För den del som kommer från de etablerade klasserna kan detta förklaras genom det sociala kapital klasstillhörigheten ger, men för punkarna från de folkliga klasserna måste vi hitta förklaringen någon annanstans. Båda grupperna är intressanta och om vi skall studera punken som ett socialt sammanhang måste vi ta hänsyn till både deras gemensamma sociala miljö och relationen dem emellan. Vi menar dock att det är punkarna från arbetarklassen som är intressantast. Det är för denna grupp som avvikelserna från det förväntade är störst och därmed den grupp vars öde är mest förklaringskrävande. Fortsättningsvis kommer vi i den här artikeln att nöja oss med att försöka förklara denna grupps oväntade karriärer.

Tänkbara förklaringar

För att förklara punkarnas, till synes, märkliga karriärer finns det flera vägar att gå och vi har tre tänkbara förklaringar, som inte motsäger varandra, varav vi skall diskutera två mer ingående.

- Punkarna var i något avseende ovanliga redan från början och punken var en katalysator för dessa egenskaper. Detta kan vi i nuläget inte veta något om eftersom det inte fångas av de klassvariabler vi hittills använt. För att vi skall kunna ge oss in på denna förklaringsväg behöver vi ett omfattande kvalitativt material.
- Punkens sociala sammansättning skapade en miljö som påverkade människors val och möjligheter.

⁸ Ett ostrukturerat material som samlades in som en preliminär förstudie visar att det finns en överrepresentation av individer som faktiskt farit illa. Det finns ett antal av de gamla punkarna som är döda, har missbruksproblem och sitter i fängelse. Gruppen är liten men betydligt större än förväntat i relation till riksgenomsnittet. Detta vore ett intressant spår för vidare studier, men vår data är så osäker att vi i nuläget inte kan påstå mer än det vore intressant att undersöka vidare.

- Deltagandet i punken gav någon slags resurser som kunde inlösas i en framtida utbildnings- och yrkeskarriär.

Den första punkten lämnar vi tills vidare. Vi kan inte uttala oss på något systematiskt sätt om det förrän ytterligare datainsamling gjorts. Den andra punkten har vi idéer kring. Dessa är än så länge spekulationer, men de är så pass riktade att vi skall utveckla dem längre fram i texten. Den tredje punkten kan vi säga en del om utifrån de data vi har. Vi har ställt frågor om punkarnas koppling till kultursektorn och om deras nuvarande yrken och det visar sig att en stor andel har yrken som går att knyta till de aktiviteter som kännetecknade punktiden.

Punkens ”gör det själv”-ideal

Det finns många sätt att beskriva punken, men om vi bortser ifrån attributen och hur det faktiskt lät eller såg ut, är det få som skulle invända mot punken som en kulturform där ett av de viktigaste inslagen var att man skulle göra saker och man skulle göra dem själv, dvs. utan professionell hjälp.

Jag hade ett behov av att få ur mig saker och att göra en tidning var en naturlig del av punken. Även om ditt uttryck är destruktivt – så var grundkravet att du skulle uttrycka dig. Det spelade ingen roll vad du gjorde eller hur du gjorde det. Bara du gjorde något. Ställ dig och slå sönder något eller bygg upp något. (”Aldo Morot” i Carlsson, JoHson, Wickholm 2004: 36)

Jag hade alltid velat skriva, men aldrig fattat hur man gjorde. Jag hade dåligt självförtroende och var för blyg för att fråga någon. Ett Fanzine var enkelt kopierat och häftat i hörnen. Jag såg direkt att detta var något jag kunde göra själv. (Magnus Hagström i Carlsson, JoHson, Wickholm 2004: 38)

Det är alltför lätt att se punken som en kombination av musik, mode och attityd, men engagemanget och aktiviteten innehöll mycket mer. Punkarna startade tidningar, musikföreningar, festivaler, radioprogram och skivbolag. De arrangerade konserter, designade affischer och skivomslag. De lärde sig teknik för att arbeta i studio och sköta ljud och ljus för banden live. De startade bokningsbolag och fotoklubbar. Punkarna skrev musik, texter, poesi, romaner och artiklar. Man målade, fotograferade och var aktiv politiskt på olika sätt.

Punken var ett sammanhang där man gjorde saker och lärde sig hur de skulle göras. Även om det är en myt att inga punkare kunde spela är det sant att den professionella skickligheten var lågt värderad och att vem som helst fick göra saker utan att egentligen kunna. Det innebär inte

att allting gjordes dåligt och amatörmässigt. Det innebär att det *fick* göras dåligt och amatörmässigt och att möjligheten att göra misstag och lära sig var uppenbar. Efterhand ökade kraven och banden lärde sig spela, studioteknikerna lärde sig mixa och fotograferna lärde sig framkalla bilder. Skivbolagen blev tvungna att interagera med andra organisationer som butiker, distributörer, skivpressare och etablerad media. Det gjorde att trycket på en ordnad ekonomi och en fungerande organisation ökade. Punkens publik breddades och arrangörerna tvingades (eller fick möjlighet?) att möta en bredare publik med andra typer av krav på ordnade och väl annonserade arrangemang. De tidningar som startades som maskinskrivna stencilutgåvor utvecklades till mer professionella alster såväl text- som utseendemässigt.

Punken födde en kultur som sänkte alla krav. Det gick att starta från grunden och det var enkelt att göra ett fanzine. Jag plöjde ”Popen idag 76-77 varje kväll och där stod det om en kille som gick upp till Island records och kom därifrån med två skivetiketter. Det lät som en dröm. Min idé var att börja med ett fanzine och utveckla det till ett skivbolag. Så jag började klippa och klistra./.../Jag bokade Musikverket för en new-wave-gala två dagar i augusti 1979. Jag ville få ihop ett skivbolag genom att ge ut en skiva, ”Live på verket”. Jag affischerade ner hela stan. Danne från Bitch Boys skötte inspelningen. Vi körde allt genom ett mixerbord, genom en kanal. Vi visste inte bättre. Det blev fullt hus i två dagar och 17 000 kvar i kassan. Ljudet blev uruselt men det fick duga till en EP./.../ Jag och Anders Tapper drev [skivbolaget] Stranded hemifrån mina föräldrar. Efter ett år var pengarna slut och vi bytte distribution från MNW till Stikkan Anderssons Polar. Det var kontroversiellt, och det gick rykten om att Aldo Morot skulle döda mig för att jag hade sålt mig till kapitalet. Sedan kom första singeln med Ratata och ”Stilla nätter i Clichy” med Lustans Lakejer. Det blev genombrottet. (Klas Lunding i Carlsson, Johson, Wickholm 2004: 51)

Den som ville fortsätta på den amatöristiska nivån kunde göra det, men många av punkarna befann sig i en miljö där möjligheterna till aktiva läroprocesser var många. Detta är tydligt i efterhand. Då höll man troligen bara på. Det fanns motstånd mot professionaliseringen och många insåg sina begränsningar, men för dem fanns det andra saker att göra. Den som inte kunde spela kunde mixa ljus och den som inte kunde fotografera kunde skriva.

Den 9 september 1978 hade vi vår första RIP-gala på Jarlateatern.⁹ Vi hyrde stället för 400 kronor. Då ingick det en vaktmästare. Jarlateatern tog in 400 pers. Allt var kaos. Vi visste ju ingenting om sådant här och hade lånat tre små sånganläggningar som vi hade tänkt sätta ihop på något sätt. Medan vi stod och undrade över hur de fungerade växte kön utanför. Allt sket sig. Banden drog. Folk hade sönder inredningen. Men vi fick ingen

⁹ RIP var en tidning som utvecklades från ett stencilfanzine till en professionellt utformad tidskrift.

reprimand eller så. Vi var 15-16 år och bokade en teater och det var liksom inga problem. Det kom aldrig någon räkning i alla fall. (Micke RIP i Carlsson, JoHson, Wickholm 2004: 40)

Vi menar att denna kreativa amatörism kan ha varit punkens viktigaste bidrag till de människor som var aktiva. Även om man drogs till punken av ett intresse för musiken eller attityden fick man automatiskt möjlighet att utveckla en mängd olika färdigheter på sitt eget sätt och i sin egen takt. Detta menar vi har haft betydelse för punkarnas karriärer senare i livet. Någon som började spela bas i ett band efter att ha hört Ebba Grön på radion kanske kom att ägna sin mesta energi åt en egenproducerad tidning och tog steget till en journalistutbildning utan att någonsin haft en tanke på detta tidigare. En annan basist kanske tog aktiv del i att göra bandets skivomslag och utvecklade talanger som senare gjorde det möjligt att arbeta med videoproduktion. Hur detta kan ha gått till vet vi ännu inte, men vi kan argumentera för tankens rimlighet.

Vi blev uppringda av SAM-distribution, men vi tackade nej direkt. Vi ville göra allt själva. När punken kom var vi lite av gamlingarna, över 20 år, men det var alltid självklart att göra egna låtar och sjunga på svenska. Vårt syfte var att ha kul även om texterna var politiska och ofta kritiserade media. Idag jobbar flera av oss med reklam och media. (Håkan S i Carlsson, JoHson, Wickholm 2004: 193)

Yrken

Punkare med folklig klassbakgrund har högre positioner och högre utbildning än de kan förväntas ha i en riksjämförelse (se tabell 3). Det gäller även de som saknar högre utbildning.¹⁰ För att återknyta till diskussionen ovan är det värt att titta lite närmare på *vilka* positioner de har.

Att vara yrkesverksam musiker är svårt och sällsynt, men punken handlade inte bara om att spela utan kan anses ha förberett många för ett liv som studioägare, journalister, kulturbyråkrater och jobb med film, reklam och design. Påfallande många har dessa och andra yrken som på ett eller annat sätt kan knytas till kultursektorn. Hela 44% av punkarna är idag på något sätt *yrkesverksamma* inom yrken relaterade till denna sektor. Det gäller 42% av punkarna med folklig bakgrund, 47% av punkarna från etablerad medelklass och 36% från företagare/lantbrukarhem.¹¹ Vi har därför anledning att tro att punkens bieffekter, dvs. det som

¹⁰ Se appendix, tabell 1

¹¹ Se appendix, tabell 2

hände vid sidan av själva spelandet, har haft stor betydelse för de inblandades karriärmöjligheter.

Inom vilka områden hamnar då kulturpunkarna? Vi har delat upp kulturbranschens yrken i musikrelaterade, övrigt konstrelaterade, ”Media, reklam, film” samt övriga kulturellrelaterade yrken.¹² 53% av kulturpunkarna arbetar inom delsektorn ”media, reklam, film”. Det är därmed den sektor störst andel verkar inom, oavsett social bakgrund.

Kulturpunkare tillhör idag den etablerade medelklassen i högre grad än övriga punkare (se tabell 4). Det gäller oavsett social bakgrund. Om vi enbart koncentrerar oss på hur stor andel som idag innehar högre tjänstemannapositioner så visar det sig att 43% av kulturpunkarna med folklig bakgrund innehar denna position.¹³ Det verkar alltså rent av vara så att bland de punkare som har folklig bakgrund är det just kulturektorn som har möjliggjort en klassresa. Detta mönster återfinns inte bland medelklasspunkarna, där en större andel av de som orienterar sig mot andra yrkessektorer än kulturektorn intar högre tjänstemannapositioner.

”Klassresenärsfenomenet” är speciellt tydligt bland de folkliga punkare som arbetar inom ”media, reklam, film”. 57% i denna grupp tillhör idag gruppen högre tjänstemän och inte någon har folkliga yrken, dvs arbetar- eller lägre tjänstemannayrken.¹⁴ Punkare med folklig bakgrund har högre sociala positioner än motsvarande grupp i riket i övrigt. Det innebär att två av de förklaringsmodeller vi tidigare diskuterat verkar relevanta, dvs att det handlar om både punkens sociala sammansättning och skapandet av en unik miljö samt att deltagande i punken gav resurser för framtida livsCher.

Tabell 4: Social bakgrund mot nuvarande social position bland kultur- och övriga punkare (%)	Social bakgrund						Kultur totalt	Övriga totalt
	Kultur folklig	Övriga folklig	Kultur medelklass	Övriga medelklass	Kultur företagare	Övriga företagare		
<i>Position idag</i>								
Arbetare	7	32	3	13	0	38	4	23
Lägre tjänstemän	4	0	14	13	20	0	10	7
Tjänstemän på mellannivå	43	22	46	15	20	0	43	17
Högre tjänstemän	43	38	32	46	60	38	39	41
Företagare /lantbrukare	4	8	5	13	0	25	4	13
	100% (n=28)	100% (n=37)	100% (n=37)	100% (n=46)	100% (n=5)	100% (n=8)	100% (n=70)	100% (n=91)

¹² Övriga kulturellrelaterade yrken är exempelvis musikpedagog, konstkritiker, musiskarkivarie etc

¹³ Se tabell 4

¹⁴ Se appendix, tabell 2-4

Vilket slags sammanhang var punken

Den andra förklaring som togs upp ovan handlade om punken som en social miljö, vilken påverkade människors val och möjligheter. Punken var ovanlig genom att den var så klassblandad, utan att detta i sig utgjorde grund för grupperingar eller motsättningar, vilket har varit fallet i andra rörelser (Lundberg 1993). Vi menar att detta kan ha haft betydelse för punkarnas karriär och utbildningsval. Flera studier visar att i de miljöer där arbetarklassens barn möter medelklassen ökar sannolikheten för att även arbetarbarnen söker sig till högre utbildning (Bourdieu & Passeron, 2000; Arnman, Jönsson, Palme, Trondman 1993). Vanligen gäller detta sammanhang där de olika grupperna tvingats samman i skolor eller bostadsområden. Punken var inget sådant sammanhang. Snarast är det konstigt i sig med en ungdomskultur som är klassblandad utan att vara *mainstream*. Vi skall komma ihåg att punken var en numeriskt liten, om än högljudd, kulturyttring. Det var alltså inget sammanhang som lockade genom att vara allmänt accepterat. Snarare uppfattades punken som fränstötande och man fick räkna med motstånd från andra ungdomsgrupper. Att punken trots detta kunde attrahera olika grupper utan avgörande inre motsättningar är anmärkningsvärt och leder till frågan vad för slags socialt sammanhang punken var.

Punken i Sverige är inte alldeles lätt att klassificera. Helt klart är att det rör sig om en ungdomskultur, men det är också något mer. Ungdomskulturer är ofta stil- och smakmässigt homogena, men utan någon särskilt utvecklad social gemenskap, mer än på väldigt lokal nivå. De går också ofta att bestämma relativt väl i fråga om bärarnas sociala bakgrund. Punken var påtagligt klassblandad samtidigt som det fanns sociala nätverk, gemenskaper och samarbeten på nationell nivå.¹⁵ Till skillnad från många andra ungdomskulturer var punkarna, som diskuterats ovan, mer aktiva producenter av sitt eget uttryck än vad som ofta är fallet. Punken var alltså i lika hög grad ett socialt sammanhang och en aktivitet som en stil och en smak. Trots att det ofta talas om ”punkrörelsen” är vi tveksamma till att tala om punken som en social rörelse. Sociala rörelser kännetecknas av ett kollektivt handlande riktat mot ett mer eller mindre klart uttalat mål (Bjurström 1997; Eyerman & Jamison 2005; Ring 2007). Vanligen associeras sociala rörelser med politiska ideologier, eller möjligen politiska sakfrågor. Punken hölls inte samman av något sådant. Det fanns förvisso punkare med klart uttalade politiska idéer, men stora delar av punken var närmast anti-politisk medan andra inte brydde sig alls. Det fanns ingen ideologi att sluta upp kring. Punken brukar diskuteras som en anarkistisk rörelse, men för många betydde detta

¹⁵ Bara det faktum att det gick att samla ihop och avgränsa punkare över hela landet till ett bokprojekt är ett argument för detta.

snarare *anarki* än *anarkism*. Anarki kopplades till kaos och långtifrån alltid till några politiska idéer. Det verkar därför rimligare att diskutera punken som en motkultur än som en social rörelse (Bjurström 1997). Att punkarna var ”mot” skulle de flesta hålla med om. Man var motståndare till vuxengenerationen, det etablerade samhället, kommersialismen, masskulturen och en hel del annat. Några politiska visioner eller alternativa samhällsalternativ presenterades mycket sällan och av ett litet fåtal. Det alternativ som fanns var det som låg inbyggt i den egna aktiviteten. Någon samlad idé fanns knappast, men det fanns en samlad aktivitet. Här ligger kanske också svaret på den fråga som måste ställas: hur hölls punken samman? Vi antar att de flesta ungdomskulturer hålls samman på lokal nivå och genom identifikation med de former som presenteras. En social rörelse hålls samman genom de mål rörelsen formulerar. Punkens hölls samman på nationell nivå utan några sådana mål. Som motkultur hölls punken samma genom att punkarna själva utgjorde alternativet till det de protesterade mot. Våldigt få av punkarna var passiva. Att vara punkare var detsamma som att på ett eller annat sätt vara aktiv i produktionen av kulturens uttryck.

Vi tror, utan att kunna argumentera empiriskt, att just detta utgjorde såväl attraktionen som det sammanhållande kittet. Punkens omedelbara attraktionskraft låg i möjligheten att göra saker i ett socialt sammanhang, utan styrning och utan krav på kunskap eller professionalitet. Det påminner om att ”leka” musiker eller arrangör, men med den avgörande skillnaden att det var skarpt läge. Det fanns en publik, det fanns ett mediaintresse och det som hände var på riktigt. Ideologin som höll alltihop samman kan kallas ”gör det själv” och den fungerade lika bra för den som ville ha skoj med sina kompisar som för den som ville utveckla någonting på en framtida professionell nivå. Uttrycken var mer differentierade än mycket historieskrivning tillåter oss att minnas. Men eftersom startskottet och inspirationen för alla kom från punkens ”gör det själv”-ideal fanns det en kort men gemensam historia där kontakten med Ebba Grön, Sex Pistols eller Ramones fungerade lika bra för den som ville ”leka”, den som ville irritera föräldragenerationen och för den som ville satsa på musiken fullt ut.¹⁶ Vi kan anta att de flesta som mest ville ha lite kul kom från medelklassen och att läroprocesserna hade störst betydelse för arbetarklassen, men engagemanget verkar ha haft betydelse för många individer i alla grupperna.

Avslutning

¹⁶ Enkäten innehåller en fråga om vilka tre skivor som inspirerade under punkåren och det är påfallande hur överens punkarna är om varifrån inspirationen kommer

Detta är en första presentation av resultat och innehåller både sådant vi kan uttala oss ganska säkert om och förslag som vi avser att arbeta vidare med. Det vi kan påstå är att punkarna har högre utbildning och högre sociala positioner än förväntat. I synnerhet gäller detta punkarna med folklig bakgrund. I relation till dessa data diskuterar vi två förklaringar. Vi menar att punken innebar läroprocesser som gav resurser som kunde inlösas i yrken och utbildningar. Vi kan inte uttala oss säkert om läroprocesserna, även om det finns sekundärmaterial som ger stöd åt idén, men våra data tillåter oss att betrakta det som en rimlig hypotes. De folkliga punkare som har gjort karriär har i all huvudsak gjort det inom kultursektorn, dvs. de arbetar idag med saker som har med aktiviteten under punkåren att göra. Mellanledet, läroprocesserna, återstår att undersöka och kräver ett kvalitativt material. Som en andra förklaring menar vi att utbildningsalternativet blev synligt för de folkliga punkarna genom att punken innebar kontakt med andra samhällsklasser. Vi vet att punken var klassblandad, men om detta hade betydelse, och i så fall hur, kan vi inte säga något om förrän vi har tillgång till ytterligare material.

Studien kommer att fortsätta enligt dessa hypoteser. Vi avser att göra ett antal intervjuer med punkarna för att därigenom få grepp om de processer som det sociala sammanhanget och aktiviteten innebar. Förhoppningsvis skall vi därigenom få mer kunskap om *hur* yrkes- och utbildningsval påverkas av tillhörigheter och praktiker som till synes handlar om helt andra saker. *Att* detta har haft oväntat stor betydelse anser vi oss redan kunna visa.

Referenser

- Arnman G & Jönsson I & Palme M & Trondman M. (1993). *Skola - Fritid – Framtid*. Lund: Studentlitteratur.
- Becker H. S. (1984). *Art World*. Berkeley: University of California Press.
- Bjurström, E. (1997). *Högt och lågt. Smak och stil i ungdomskulturen*. Umeå: Boréa.
- Bourdieu P. (1996). *The rules of art: genesis and structure of the literary field*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu P & Passeron J. (2000). *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage.
- Carlsson, B; Johson, P; Wickholm, P. (2004). *Svensk punk 1977-81. Varför tror du vi later som vi later....* Stockholm: Atlas
- Elias, N. (1999). *Etablerade och outsiders*. Arkiv
- Eyerman, R & Jamison, A. (2005). *Sociala rörelser i en ny tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Högskoleverket (2006):39R *Årsrapport för universitet och högskolor*. Stockholm
- Lundberg, S. (1993). *68:or. En politisk generation*. Symposium
- Ring, M. (2007). *Social rörelse. Begreppsbildningen kring ett mångtydigt fenomen*. Lund
Dissertations in Sociology 75.
- WWW. Punktjafs.com
- Zolberg V. (1990). *Constructing a sociology of arts*. Cambridge: Cambridge University Press

Appendix

f a t b

S	f				
		in	h	h	
r	b	a	3	0	3
			%	0%	%
		b	1	0	1
			%	0%	%
		j	0	0	0
			%	0%	0%
		b	1	5	2
	%	5%	%		
b	b	n	3	1	4
			%	0%	0%
n	b	b	3	1	4
			%	0%	0%
		b	2	1	3
			%	0%	0%
		j	2	5	7
			%	5%	%
		b	2	7	9
	%	%	%		
f	b	n	2	2	4
			%	%	%
b	b	b	3	0	3
			%	0%	%
		b	5	3	8
			%	%	%
		j	3	4	7
			%	%	%
		b	3	9	2
	%	0%	0%		
f	b	n	2	2	4
			%	%	%
b	b	b	3	0	3
			%	0%	%
		b	0	1	1
			%	%	%
		j	0	1	1
			%	%	%
		b	3	3	6
	%	%	%		
f	b	n	1	1	2
			%	%	%
b	b	n	7	6	3
			%	0%	0%

o l en

			E h			h
b	h	0%	2	0	5	3
	h	0%	0	0	0	0
h	h	0%	9	6	9	9
	h	0%	0	0	0	0
h	h	0%	0	0	4	0
	h	0%	0	0	0	0

h k e p l r

h				h		h
h	h	h	0%	8	0	8
	h	h	0%	0	9	9
	h	h	0%	2	9	0
h	h	h	0%	6	0	6
	h	h	0%	2	6	0
	h	h	0%	0	6	6
h	h	h	0%	3	0	3
	h	h	0%	2	9	1
	h	h	0%	5	9	4

